

«حلقات»

درس ۱۲۵

استاد: حجت‌الاسلام والمسلمین علم الهدی
آموزشیار: آقای حقگو

بحث در مورد «تواتر» به اینجا رسید که مشهور متطقیین، یقین حاصل از متواترات را اس‌ تنباطی دانستند اما شهید صدر(ره)، استقراء وحساب احتمالات را به عنوان فرایند حصول یقین معرفی کرد. پس از آن بیان شد که نوسان کمیت مخبرین در قضایای متواتره، تنها از طریق نظریه مصنف، قابل توجیه است. در ادامه این بحث، در این درس به این نکته می پردازیم که نوسان کمّی مزبور، ناشی از دسته ی دیگری از عوامل، به نام «عوامل کیفی» است. سپس اقسام عوامل کیفی، معرفی شده وبا تعدادی از آنها آشنا خواهیم شد.

متن عربى:

وليس ذلك إلا لأن اليقين فى المتواترات والتجريبيات ناتج عن تراكم القرائن الاحتمالية وتجمع قيمها الاحتمالية

المتعددة فى مصب واحد، وليس مشتقاً من قضية عقلية أولية كتلك الكبرى التى يفترضها المنطق.

الضابط للتواتر :

والضابط فى التواتر: الكثرة العددية، ولكن لا يوجد تحديد دقيق لدرجة هذه الكثرة التى يحصل بسببها اليقين بالقضية

المتواترة؛ لأن ذلك يتأثر بعوامل موضوعية مختلفة وعوامل ذاتية أيضاً.

أما العوامل الموضوعية:

فمنها: نوعية الشهود من حيث الوثاقة والنباهة.

ومنها: تباعد مسالكهم وتباين ظروفهم، إذ بقدر ما يشتد التباعد والتباين يصبح احتمال اشتراكهم جميعاً فى كون هذا

الإخبار الخاص ذا مصلحة شخصية داعية اليه بالنسبة إلى جميع أولئك المخبرين - على ما بينهم من اختلاف فى

الظروف - أبعد بحساب الاحتمال.

ومنها: نوعية القضية المتواترة، وكونها مألوفة أو غريبة لأن غرابتها فى نفسها تشكل عاملاً عكسياً.

انعطاف کمی در قضایای متواتر و تجربی

طبق نظر شهید صدر، قضایای متواتر (و تجربی) براساس حساب احتمالات، مفید یقین هستند، اما – چنانکه در درس قبل بیان شد – کمیت در این نوع قضایا، انعطاف پذیر است؛ یعنی تعداد مخبرین (و یا تعداد تقارن دو حادثه) جهت قطع به صدق خبر (یا وجود علیت) متفاوت است و بستگی به «عوامل کیفی» دارد. هر چه عامل کیفی قوی تر باشد، احتمال کذب (یا تصادف) کمتر بوده و زودتر به یقین می رسیم.

ضوابط حصول تواتر

بدون شک، معیار صدق تواتر ← با یک خبر، هرچند مفید یقین
کثرت عددی است هم باشد، تواتر محقق نمی شود.

اما نمی توان برای تواتر، کمیت خاصی را مشخص کرد؛ زیرا ← حصول یقین براساس حساب
احتمالات است و هرچه احتمالی که از تک تک اخبار به دست می آید از ارزش بالاتری برخوردار
باشد، به تعداد کمتری از اخبار نیاز داریم. بنابراین علاوه بر عامل کمی (کثرت)، عوامل کیفی نیز منشأ
اثر بوده و باعث می شود نیاز ما به کمیت مخبرین در حصول خبر، کاهش یا افزایش یابد.

اقسام عوامل کیفی

- عوامل کیفی
- ۱- موضوعی (= واقعی/علمی): عواملی که ارتباطی با شخصیت مخبر له (کسی که اخبار برای او بیان می شود) ندارد؛ مثل وثاقت مخبر (آورنده ی خبر) که در حصول یقین برای مخبر له تأثیر گذار است اما ربطی به شخصیت مخبر له ندارد.
 - ۲- ذاتی (شخصی): عواملی که بستگی به شخصیت مخبر له دارد؛ مثل زودباوری مخبر له که باعث می شود با تعداد کمتری از مخبرین به قطع برسد.

عوامل کیفی موضوعی

- اقسام عوامل کیفی موضوعی
- الف) مربوط به مخبر
 - ۱- شخصیت مخبر از حیث: وثاقت، معروف بودن ودقت در ضبط.
 - ۲- اختلاف احوال و شرایط مخبرین؛ هرچه اختلاف مخبرین بیشتر باشد زودتر به یقین می رسم؛ چرا که در این صورت، احتمال اینکه بنابر مصالح مشترکی، تواطؤ بر کذب کرده باشند کمتر می شود.
 - ۳- (در درس بعد)
 - ب) مربوط به مخبر عنه

قسم دوم از عوامل کیفی موضوعی

- ب) مربوط به مخبر عنه
- ۱- مأنوس و متعارف بودن؛ مثلاً اخبار از موت زید، از آنجا که امری طبیعی است زودتر مورد پذیرش واقع می شود؛ در حالی که خبر از زنده شدن زید پس از مردن، امری غیر متعارف است که به راحتی پذیرفته نمی شود.
 - ۲- (در درس بعد)

تذکر:

مصادیقی که در نمودار فوق برای عوامل کیفی بیان شد، همگی از عوامل مثبت و تسریع کننده ی حصول یقین هستند. بنابراین مصادیقی که در تقابل با موارد مزبور هستند نتیجه ی عکس دارند.

چکیده:

- ۱ - در قضایای متواتر و تجربی، کمیت، انعطاف پذیر است و بستگی به «عوامل کیفی» دارد.
- ۲ - معیار صدق تواتر، کثرت عددی است اما نمی توان کمیت خاصی را مشخص کرد.
- ۳ - عوامل کیفی ذاتی، عواملی است که بستگی به شخصیت مخبرله دارد.
- ۴ - عوامل کیفی موضوعی، عواملی است که با شخصیت مخبرله ارتباطی ندارد.
- ۵ - برخی از عوامل موضوعی، مربوط به مخبر است؛ مثل شخصیت مخبر (از حیث وثاقت، معروف بودن ودقت در ضبط) واختلاف احوال و شرایط مخبرین.
- ۶ - مأنوس و متعارف بودن مخبر عنه از جمله عوامل مثبتی است که حصول یقین به خبر متواتر را تسریع می کند.